

ERIC R. WOLF • 20. Yüzyılda Köylü Savaşları

ERIC R. WOLF Avusturyalı Marksist antropolog Eric R. Wolf, 1923 yılında Viyana'da doğdu. Köylüler ve Latin Amerika üzerine ayrıntılı ve zihin açıcı çalışmalar yaptı. Norbert Elias'tan etkilenen Wolf, Marksist düşünceyi antropolojinin içerisine taşımaya denedi. Vietnam Savaşı sırasında savaşa karşı duranlar arasında yer aldı ve Michigan Üniversitesi'nde savaşa ilgili ilk öğrenci toplantısını örgütledi. *Anthropology* (1964), *Peasants* (1966; Köylüler, İmge, Ankara, 2000), *Europe and the People Without History* (1982) ve *Envisioning Power: Ideologies of Dominance and Crisis* (1992) adlı eserleriyle tanınır.

Peasant Wars of the Twentieth Century

© 1969 Eric R. Wolf

Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
Harper Collins Publishers'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2799 • Tarih Dizisi 141

ISBN-13: 978-975-05-2719-7

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Vasily Perov, "Pugaçev'in Yargılaması", 1879

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERIC R. WOLF

20. Yüzyılda Köylü Savaşları

Peasant Wars of the Twentieth Century

ÇEVİREN *Cem Somel*

İçindekiler

ŞÜKRAN BORÇLARIM.....	7
ÖNSÖZ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
MEKSİKA	17
İKİNCİ BÖLÜM	
RUSYA	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÇİN	115
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
VIETNAM	167
BEŞİNCİ BÖLÜM	
CEZAYİR	219
ALTINCI BÖLÜM	
KÜBA	259
SONUÇ	283
KAYNAKÇA	311
DİZİN.....	325

ŞÜKRAN BORÇLARIM

Bu metni hazırlarken yazar fikren ve şahsen birçok minnet altına girdi. Son üç yıl içinde metindeki savları kısım kısım birçok değişik topluluğa sundu. Bu fikir alışverişinde Michigan Üniversitesi'nde yıllardır muntazaman toplanan bir grubun önemli bir yeri var. Grupta önde gelenler arasında Frithjof Bergmann, David Gutmann, John Higham, Ingo Seidler ve Frederick Wyatt var. Angel Palerm, Roy Rappaport, Jane Schneider ve Peter Schneider metnin tümünü okudu ve ayrıntılı mükemmel eleştiriler yaptı. Marshall Sahlins ve James Meisel metni okuyup genel görüşler bildirdi. Bazı dost ve meslektaşlar belirli bölümler üzerine yararlı tavsiyeler verdi: Meksika bölümünde Friedrich Katz ve Frederick Wyatt; Rusya bölümünde Arthur Mendel; Çin bölümünde Norma Diamond, Albert Feuerwerker ve Frederick Wyatt; Vietnam bölümünde Aram Yengoyan; Cezayir bölümünde Jeanne Favret, Richard Mitchell ve William Schorger; Küba bölümünde Friedrich Katz ve Julie Nichamin. Friedrich Katz Sonuç bölümünü de okudu. Bu insanların hepsi beni berbat hatalar yapmaktan kurtardılar. Daha önemlisi, belirli ifadelerime ve açıklamalarıma itiraz ederek düşünme sürecime katkı yaptılar. Yardımları için şükranlarımı sunuyorum. Bana yardım çabaları, yazarın silmemekte inat ettiği belir-

li cümlelerin ve savların sorumlundan onları tenzih eder. Michael Maccoby'e de Meksika konusunda çok önemli bir kaynak için müteşekkirim.

Son olarak yazar ABD Kamu Sağlığı Dairesi'ne teşekkür eder. Bu daire "Köylü Topluluklarının Toplumsal Stratejileri" üzerine çalışmamı Ulusal Sağlık Kurumları'nın Araştırma Bilim İnsanı Geliştirme Ödülü ile (5 Ko2 MH25434-05) destekledi.

ÖNSÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın tahribatının közleri henüz soğumadan Amerika Birleşik Devletleri bir dizi ihmalin ve hatalı kararın sonucu Vietnam'da savaşa girdi. Bu, sonunda tarihte ekonomik ve manevi bakımdan en yüksek maliyetli savaşlardan biri olabilir. Önce sıkışan Fransa'ya askerî yardım yaparak, sonra askerî heyetler yollayarak, sonra 1962'den itibaren giderek kendi askerlerini savaşa sokarak bir köylü milletin gönüllerine ve akıllarına hâkim olma savaşında askerî ve siyasi zafer için çabaladı. Bu dönemde –Amerikalı komutanların yeni düşmanları için kullandığı ifadeyle– “kara pijamalı pejmürde büyücü puştlar” tarihinde görülmüş en muazzam askerî mekanizmayı duraklatmakla kalmadı; bu düşman birçok Amerikalıyı sesli veya içinden “bizim” Vietnamlıların neden “onların” Vietnamlıları gibi savaşamadığını, telgraflarda ve duyurularda kaç kez yok edildiği bildirilen bir ordunun saflarını yeni erlerle nasıl devamlı takviye edebildiğini sorgulamaya sevk etti. Amerika coğrafi konumu ve olağanüstü refahı sayesinde başka kıtalardan ve o kıtalardaki musibetlerden korunduğundan, 20. yüzyılda dünyada fakir milletleri sarsan çalkantıları ve devrimleri anlayacak durumda değil. Ancak cehalet, felakete kucak açar. Amerikalılar Güneydoğu Asya'nın az bilinen bir bölgesini yeterince tanıma-

diği veya yeterince umursamadığı için, Vietnam bir mezarlık oldu. Mekong Deltası'na, Tay Ninh'e, Khe San'a uzanan yollar yanlış öncüllerin, yanlış algılamaların ve yanlış değerlendirmelerin enkazlarıyla doldu. Onun için Amerika'nın elindeki bütün bilgileri –ve büyük şevk ve merhamet yetisini– bunca yabancılaştığı bu dünyayı anlamaya çalışmakta kullanması kendisi için önemli. Dört yıl önce 17-18 Mart'ta Michigan Üniversitesi'nde Vietnam Savaşı üzerine ders dışı öğrenci seminerleri başlattık. Bu büyük tartışma yüz küsur üniversite kampüsüne ve başkent Washington'a yayıldı. Bu sadece bir başlangıçtı; küçük bir başlangıç. Halen Vietnam en başta gelen mesele; ama Küba'da, Guatemala'da, Dominik Cumhuriyeti'nde başka "Vietnamlar" oldu; Amerika şimdiki politika rotasını değiştirmese gelecekte başka "Vietnamlar" da ortaya çıkacaktır. Değişen bir dünyada yaşayabilmek için bilgimizi artırmak gerekiyor ise; önyargıyla değil berrak muhakemeyle davranmak için, zulümle değil insaniyetle hareket etmek için, çılgınca değil hikmetle iş yapmak için bilgimizi artırmak gerekiyor ise hepimiz öğrenmek için anlama ve anlamak için öğrenme çabasına girmeliyiz. Bu çaba artık sadece akademik uzmanın uhdesine düşmez (aslında hiçbir zaman sadece uzmana düşmezdi), anlamaya çabalamak yurttaşlık gereğidir. Bu kanaatle yazıldı bu kitap. Köylü araştırmalarıyla ilgilenen bir antropologum. Bu kitapta antropolog gözüyle çağımızda köylülerin başrol oynadığı altı ayaklanma ve devrim olayını incelemeye çalıştım.

Bu konuya bir antropolog neden el atar? İktisatçıların, sosyologların ve siyaset bilimcilerin zaten bildiği bir konunun daha iyi anlaşılmasına antropolog olarak ne katabilir? Elbette diğer sosyal bilimcilerin konuyu incelerken kullandıkları becerileri antropolog gösteremez. Mesela ilginç bir soru, enflasyonun ve deflasyonun bir köyde toplumsal dayanışmayı ne şekilde etkilediğidir; bunu iktisatçılar hakkıyla ele alabilir. Yoksulluğun veya baskının psikolojik etkileri üzerine sorulacak ciddi sorular var ki bunları sosyal psikologlar veya sosyologlar daha iyi cevaplandırır. Bir millet içinde veya milletler arasında güç kümelenmelerinin etkileşmesini çözümlenmekte siyaset bilim-

ci antropologdan daha donanımlıdır. Ne var ki antropolog, diğer sosyal bilimcilerin anlatılarını okurken, tahsilinde belirleyici olduğunu öğrendiği bazı boyutların ihmal edildiğini görür. İşte bu boyutları antropolog hakkıyla açıklamaya koyulabilir.

Örneğin bir ayaklanmaya köylülerin katıldığını söylediğimizde antropolog mümkün mertebe somut olarak ne tür köylüyü kastettiğimizi anlatmaya çalışır. Uzman olmayanlar için (hatta birçok uzman için) köylü türleri arasındaki farkların önemi yoktur; geniş kapsamlı bir “köylülükten” bahsetmekle yetinip ötesini nitelmezler. Buna karşılık küçük cemaatlerde saha çalışması yapmış olan antropolog, kiracı ekicilerle toprak sahipleri arasında, fakir köylülerle zengin köylüler arasında, zanaat da yapan ekicilerle sadece toprak ekip biçenler arasında, kiraladığı veya malik olduğu tarlada bütün tarımsal işlerden sorumlu olanlarla para karşılığında başkasının denetiminde çalışan ücretli rençperler arasında davranışta ve görüşte fark olduğunu bilir. Antropolog kentlere yakın ikamet eden, kent pazarlarında iş yapan ve kent işleriyle bağlantısı olanlarla ücra köylerde yaşayanları ayırt etmek gerektiğini; çocuklarını fabrikalara göndermeye başlayanlar ile küçük dünyalarının sınırları içinde geçinenleri ayırt etmek gerektiğini bilir. Antropolog “sahada” gerçek insanları gözlemediğinde, mülk ve mülkiyet çeşitlerini, piyasalarla münasebet türlerini, iletişim sistemleriyle ilişkileri ayırt etmek ona önemli gelir. Antropolog bu ayrımın devrimci bir hareketin doğuşunu ve seyrini etkilediği kanaatiyle, devrimlere köylü katılımının anlatısında böyle ayrımlar ve katılımda farklar arar.

İkincisi, antropolog konuya mikrososyolojik bir perspektif getirir. Zira saha çalışmalarından bilir ki metafizik ideolojik sorunlar köy ortamında çok alelade bir şekilde görünür. Mesela köylüler bir ulusal harekete, köylerinde veya bölgelerinde ezelden beri süren bir kavgada hasımlarıyla hesaplaşmak için katılabilir. Bu durumda antropolog köylülerin geldiği bölge farkının önemini görecektir. Belirli bölgelerde köylülerin memnuniyetine veya hoşnutsuzluğuna yol açan özel etkenlerin çakışmasını da vurgulayacaktır, zira köylülerin bir “öncü müfreze-

de” seferber olmasının ulusal şartlardan ziyade mahallî etkenlerin sonucu olduğunu bilir. Antropolog “köylü” kategorisini daha ayrıntılı sınıflara ayırdığı gibi; köylü katılımı sorununa da, çeşitli yerel ve bölgesel köy ekolojileri içinde köylü gruplarında daha ince ayrımlar gözeterek yaklaşacaktır.

Üçüncüsü antropolog, köylü ile onun mensup olduğu büyük toplum arasında aracı olan grupların önemini farkındadır (ki burada sunacağımız anlatılarda asıl ağırlık bundadır). Piyasalarda ve siyaset ağlarında köy ile seçkin zümreler arasındaki sosyal, iktisadi ve siyasi kavşakları toprak ağası, tüccar, politikacı, papaz tutmaktadır. Antropolog köy incelemelerinde bunların köylülerin hayatında oynadığı kritik rolleri öğrenmiştir; onun için köylülerin siyasi ayaklanmalara karışmasında da önemli bir etken olacaklarına kanidir. Bu grupları anlatırken ve faal oldukları toplumsal ortamda bunları saptarken bunlardan “sınıf” diye bahsetmek uygun olur. Bence sınıf, belirli tarihsel şartlarda gelişen ve çöken, bu şartlarda oluşan belirli çıkarları uğruna beraber veya birbirine karşı hareket eden gerçek insan kümeleridir. Bu açıdan, bu sınıflara mensup bireylerin köylülerle somut olarak nasıl temas ettiklerini sorabiliriz. Onun için anlatımlarımızda köylülere ilişkin mutlak antropolojik anlatıyı aşarak toplumun bütünü ve onu oluşturan sınıf gruplaşmalarını araştırmamız gerekir; çünkü köylüler hem dostlarının hem de düşmanlarının olduğu bir alanda hareket eder. Bu alan siyasi mücadele alanıdır. Bir antropolog olarak bu yazar, muhtemelen okurun umduğu kadar siyasal örgütlenme ve rekabet sorunları ile ilgili okumuş değil. Bunun sebebi, yazarın ana disiplini olan antropolojinin geçmişte iktidar ve güç sorunlarını çok az dikkate almış olmasıdır. Bundan ötürü bu kitabı yazmak bizi önemli bir öğrenme süreci oldu. Yazar köylülerin siyasete katılmasını ele almakla köylü araştırmalarının eski çerçevesini genişletmeyi ümit ediyor.

O halde köylüye hitap eden kimdir ve köylüyü şiddet kullanılan siyasi eyleme sevk edecek ne söylerler? Köylülerde çoğu zaman büyük haksızlığa uğramışlık hissi vardır. Bu duygunun siyaset sahnesine çıkabilmesi için bir örgüt içinde ifade ve şekil

bulması gerekir. Ayrıca köylüler mutad olarak dışarıdan gelenlere, hele şehirden gelenlere kuşkuyla baktığından her acemi ajitatörün köyde hüsnükabul görmeyeceği aşikârdır. Ne tip insanlar hangi şartlarda böyle bir iletişim kurmayı başarır? Köylüleri toplumsal, iktisadi veya siyasi seferberliğe sevk edebilmek için, dışarıdan yol gösterilip yönetilmeye teşne olmayan birçok küçük grupla temas etmek gerekir; köylülere ulus düzleminden bakmaya alışık sosyal bilimci bunu gözden kaçırabilir. Bu direncin nasıl kırılacağı, hatta kırılıp kırılmayacağı önceden pek belli olmaz.

Son olarak antropolog, köylü ayaklandığında ve devrime katıldığında ne ölçüde geleneği izlediğini; köylü devrimi iktidar-dakileri devirirken ne ölçüde bizzat köylülerin davranışlarını ve kurumlarını değiştirdiğini de sormak ister. Bu noktada antropoloğun meslekî bir önyargıya karşı uyanık olması gerekir. İlkel toplum ve köylü incelemeleri onda, geleneklerin dayanağına dair kuvvetli bir kanı uyandırır. Oysaki geleneklerde değişmeyi açıklamak gerektiği gibi, geleneklerin devamı da açıklanmak ister. İnsanlar ata geleneklerine ataletten bağlı kalabilir; ama bağlılığın temelinde sağlam makul sebepler olması daha muhtemeldir; değişimin sağlam makul sebepleri olduğu gibi. İnsanlar bu sebeplerin farkında olabilir de olmayabilir de. Sürekliliğin ve değişimin sebeplerini araştırmak antropoloğa düşer.

Köylü gruplarının siyasete katılımını çok yönlü anlamaya çalışırken bu kitapta *köylü* teriminin ne şekilde kullanıldığını izah etmek yerinde olur. Elbette ki tanımlar mutlak olamaz; sadece tahlile yardımcı olur. Tanımı geniş tutmaktansa dar tutmanın bu amaca daha çok yarayacağı kanısındayım. Köylüler ile ilkel insanları ayırt etmekte mutad olan kıstas, kırsalda yaşayan ve tepelerinde bir devletin buyruğuna tabi olan nüfusu köylü saymak, böyle bir siyasi yapıya tabi olmayan kırsal nüfusu da köylü saymamaktır. Ancak devletin denetiminde yaşayan kırsal nüfus içinde ekicilerin yanı sıra zanaatkârlar, balıkçılar ve köy pazarlarına mal getiren gezgin tüccarlar da vardır. İla-veten bu kategoriye kendi çiftliğini işletenler, kiraçılar, ortak-

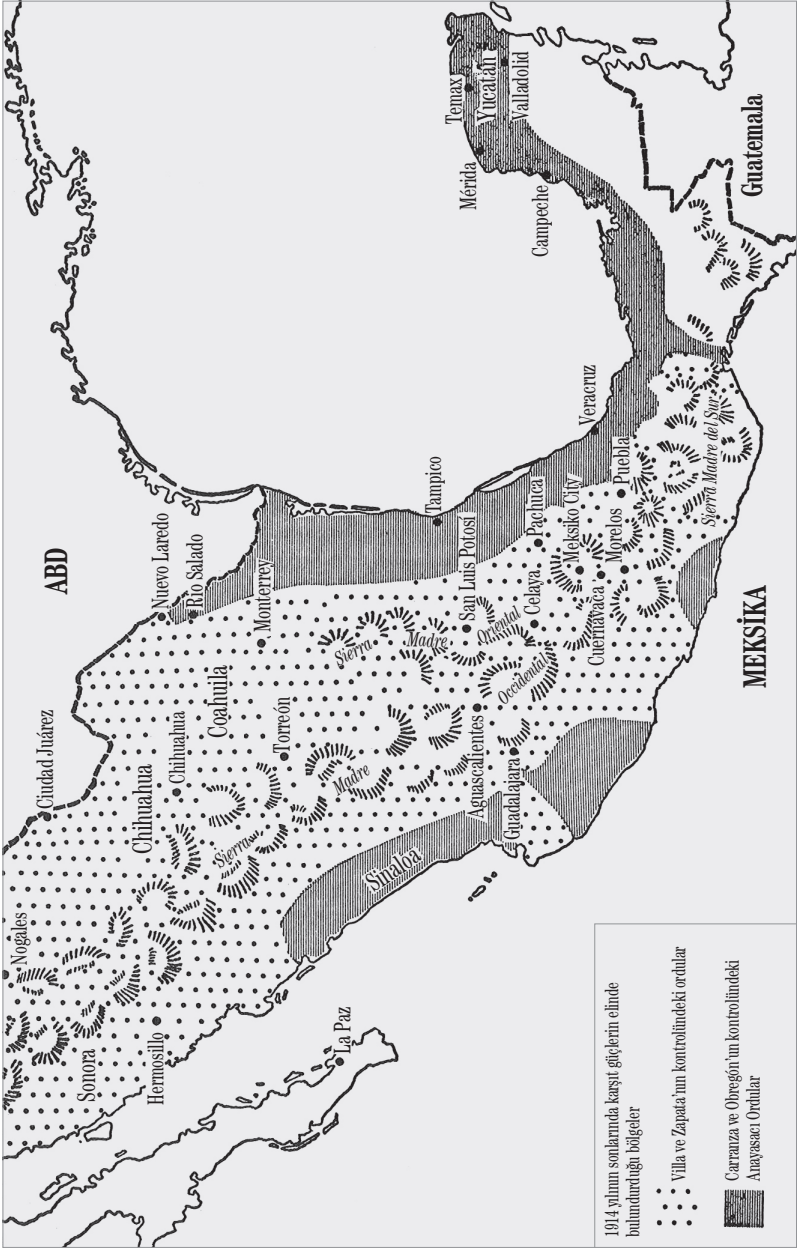
çılar, rençperler de girer. Bütün bu insanların iktisadi, toplumsal ve siyasi ilişkilerinde benzer olduğunu, yaşadıkları dünyayı kavrayışlarının aynı olduğunu varsaymamak kanımca önemli. Örneğin ekici ile balıkçı arasında, rençper ile toprak sahibi arasında önemli farklar olabilir. Bu açıdan köylüyü, ekicilikle geçinen ve tarımla ilgili süreçlerde bağımsız karar alabilen insan olarak tanımlıyorum. Böylece kategori, sahip olduğu tarlayı işleyenlerin yanı sıra kiracı ekicileri ve ortakçıları kapsar; yeter ki ürün yetiştirmede önemli kararları kendileri alabilsinler. Köylü kategorime balıkçılar ve rençperler dahil değildir.

Köylüleri ilkel insanlardan ayırt ettiğimiz gibi bunları “çiftçiden” de ayırt etmek gerekir. Köylünün esas emeli geçinmek ve dar bir toplumsal ilişki ağı içinde konumunu korumaktır. Onun için köylüler, piyasada faaliyet gösteren, daha geniş bir toplumsal ilişki ağında tanımlanmış bir toplumsal konum için mücadeleye katılan ekicilerden farklıdır. Toprak kullanımında ve hane halkının geçiminde sürekliliği sağlama almak için köylü ekseriya piyasa ile arasına belirli bir mesafe koyar; zira piyasaya tam katılırsa geçim kaynağı tehlikeye girer. Onun için köylü, toprak kullanımını emniyete alan ve akrabalarının/komşularının işgücünden yararlanmasına imkân veren geleneksel düzenlemelere sarılır. Dahası, satış için üretime, ancak geçimlik üretimin emniyeti çerçevesinde olumlu bakar. Başka bir ifadeyle köylü sınırlı bir faktör ve ürün piyasasında çalışır. Üretim faktörleri (toprak, işgücü, araçlar) önceden kalma ipoteklerle ve beklentilerle nispeten hareketsiz ve sabittir; ürün satışı köylünün kendi hanesinde üretmediği malları piyasada satın alabilmek için yapılır. Buna mukabil çiftçi dediğimiz piyasaya tam girer; toprağını ve işgücünü rekabete sokar; getirisini en çoklaştırmak için faktörlerine almaşık kullanım yerleri arar; daha kârlı olan ürünü daha az riskli olana tercih eder. Köylünün çiftçiye dönüşümü psikolojik bir yönelim değişmesinden ibaret değildir; bu dönüşümde insanların tercihlerini belirlediği kurumsal ortamda da büyük bir değişiklik olur. Köylü alışık olduğu, risklerini azaltan kurumsal ortama artık yaslanamadığı, ama alternatif kurumların yeni çarelere bel bağlanamayacak

kadar kargaşalı veya kısıtlı olduğu durumda psikolojik, iktisadi, toplumsal ve siyasi gerilimlerin artması herhalde köylüyü ayaklanmaya ve devrime katılmaya iter.

Buradaki örnekolay incelemeleri ikinci el kaynaklardan inşa edildi. Yararlandığımız kaynaklardan pek azında kaydedilen olaylar, bizim ortaya koyduğumuz sorularda merakla, antropolog gözüyle gözlemlenmişti. Bu sebeple bizzat derlemediği malzemenin mahiyeti antropoloğa zorluk çıkarmaktadır. Kendi araştırması için önemli olan gerçekleri, başka maksatlarla başka okuyuculara hitaben yazılmış anlatılardan devşirmesi gerekmektedir. Böyle devşirilen gerçeklerin sunumu ve çözümlemesi muhayyile işidir. Malzemeyi amacımıza yarayacak şekilde tertipleriz; arada bir antropolojik bir teşhiste bulunma imkânı veren bir gerçek keşfederiz. Çalışma ister istemez eksik kalacaktır; okumadığımız anlatılar olacak, kaydedemediğimiz gerçekler olacaktır. Muhakkak ki çabamız kitap olarak şekillendiği anda günü geçmiş olacaktır. Zaten öyle olmalı. Yeni açılardan sorular ortaya atabildiysek, amacımıza ulaşmışız demektir.

Böylelikle asgari beklentimiz altı isyana ve devrime köylülerin katılımını bütünleşik bir anlatıyla sunmaktır. En büyük ümidimiz ise tekerrür eden özellikleri işaret edebilmek ve her örnekolayı öncekilerden ayırt eden stratejik farkların nedenlerini izah edebilmektir.

1914 yılının sonlarında kasıtlı güçlerin elinde bulundurulmuş bölgeler

- Villa ve Zapata'nın kontrolindeki ordu
- ▨ Carranza ve Obregón'un kontrolindeki Amaya'sı Ordu

MEKSİKA

*Compañeros del arado
y el toda herramienta
nomás nos queda un camino
agarrar un treinta-treinta!*¹

– Otuz-otuzluk karabina türküsü

1910’da Meksika devrimi patlak verdiğiinde birçoklarını şaşırttı. “Bunu önceden tahmin edenler çok azdı; sesleri de cılızdı ve bastırılmıştı” (Paz, 1961: 136). Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir Meksikalı diktatör Porfirio Díaz ülkeyi Hürriyet, Nizam ve Terakki adına demir pençe ile yönetmişti. Terakki ile kastedilen hızlı sınai ve ticari kalkınmaydı. Hürriyet özel girişimci bireye bahşedilmişti. Düzen ise maharetle kâh iktisadi ödüller vererek kâh baskı yaparak sağlanmıştı: Díaz’ın meşhur *pan y palo* (ekmek ve sopa) taktiği. Francisco Madero’nun kocayan diktatöre başkaldırmasının etkisiyle birkaç ay içinde isyan her yere yayıldı. 1911 Mayıs’ında Díaz Fransa’ya sürgüne gitti. Devrim cidden başlamıştı. Díaz “Madero bir kaplanın zincirlerini çözdü, bakalım ona hâkim olabilecek mi?” dedi.

Şimdi geriye bakınca devrime yol açan sebeplerden birçoğunun kökünün Díaz diktatörlük döneminde olmadığını, daha önce Meksika’nın Yeni İspanya adıyla İspanya’nın sömürgeleştiği zamanında başladığını görebiliyoruz. 1821’de Meksika ba-

---

1 *Saban tırpan tutan
Aziz kardeşler
Eldede kalan çare
Otuz-otuzluk!*

ğimsızlık ilan ettiğinde birtakım sorunlar devralmıştı. İspanya bu sorunları çözememişti veya çözmemişti; bunları kurulan yeni cumhuriyete devretti.

Tüm bu sorunlar Orta Amerika'yı fethederek İspanya Krallığı'nın mülkü yapan bir fatihler güruhu ile yerli² nüfusun ilk karşılaşmasından çıktı. Yerli işgücünü kullanabilmek için İspanyollar büyük malikâneler (*hacienda*)³ sistemi kurdu.

Bu büyük malikânelerde, yani *haciendalarda* çalıştırılan yerliler iki çeşitti. Biri malikânede ikamet eden ve borç bağımlıya *haciendaya* bağlı işçilerdi.⁴ Diğeri, *haciendaların* çevresinde yerli köylerinde ikamet eden, ama giderek geçimlerini *haciendada* çalışarak sağlayan yerlilerdi. *Haciendaların* amacı ticari idi. *Hacienda* kâr maksadıyla mıntıkada kasabalarda ve madencilikle geçinen yerleşimlerde satmak üzere tarım ve hayvancılık ürünleri üretiyordu. *Haciendalar* aynı zamanda sahiplerinin toplumsal statüsünün ve hırsının maddi kaynağı olan birer topluluğa evrildi. İrgatlara ödeme ekseriya aynı yapılmakta idi: bunlara *haciendadaki* dükkândan alışveriş yapmaları için fişler veriliyordu ya da yiyeceklerini tahsis edilen parsellerde üretiyorlardı. Her iki yöntem ırgatları Köşke bağımlı hale getiriyordu (*hacienda* sahibinin malikâneyi yönettiği ikametgâha Köşk⁵ deniyordu). İspanyolların Meksika'dan ayrılmasından kısa süre önce 1810'da, beş bin kadar büyük malikâne vardı. Bunların dörtte biri hayvancılık yapıyordu. Sığır yetiştirilen malikâneler en çok kuzeyde görülüyordu. Kuzeyde yağışın ve bitki örtüsünün azlığı nedeniyle İspanyollar gelmeden önce de yerli nüfus çoğalamamıştı. Zaten sığırcılık da az işçi gerektiriyordu. Buna karşılık tarımcı *haciendalar* ülkenin merkezinde idi. Burada yerli nüfus öteden beri çoktu, yoğundu; *hacienda-*

---

2 Yerli kelimesiyle kastedilen, Avrupalıların Amerika kıtasına ilk geldiği tarihlerde kıtada yaşayan halklardır.

3 İspanyolcada "asyenda" diye okunur.

4 Borç esareti kişinin borç para alırken emeğini teminat göstermesinden doğan çalışma mükellefiyetidir. Pratikte borç sözleşmesinde borçlunun borcu ödemek için hangi işte ne kadar süre çalışacağını belirlenmediği oluyordu. Borç esaret yükümü ölen babadan evlada geçebiliyordu.

5 İngilizce metinde "Big House", yani büyük ev diye geçiyor.